میراث

گیوه‌دوزی از صدرنشینی تا موزه‌نشینی

روزگاری گیوه ملکی، کفش عشایر و مردمی بود که از کوه‌ها و صخره‌های زاگرس عبور می‌کردند تا به ییلاق و قشلاق برسند؛ یک جفتی بدون چپ‌وراست رایج، هم خنک و بادوام، اما امروز در چهارمحال‌وبختیاری دیگر مثل گذشته نه استادکارانی برای آموزش فعال‌اند و نه مشتریانی برای خرید وجود دارد. بازماندگان این حرفه در استان، تابستان‌ها اندک می‌فروشند و زمستان‌ها تعمیر می‌کنند، دانش فنی این هنر در حال فراموشی بین‌نسلی است و طرح احیای این صنعت دست هم در انتظار تأمین اعتبار است. این پاپوش، ارزان نبود اما تا ماه‌ها پا را از تاول، تعریق و بو مصون نگه می‌داشت. امروز برخی از مردم در چهارمحال و بختیاری دیگر گیوه‌دوزی را به خاطر نمی‌آورند.

هنوز در چهارمحال و بختیاری معدود افرادی هستند که گیوه می‌دوزند. شهرهای بروجن و فارسان که روزگاری انباشته از کارگاه بودند، حالا حتی یک استادکار جوان هم ندارند.

با وجود کفش‌های جدید، گیوه به حاشیه رانده شده است؛ نه به این خاطر که پاپوش خوبی نیست، بلکه به این دلیل که کفش‌های جدید پا به عرصه گذاشته‌اند و نسل جدید این کفش را قدیمی می‌داند.

به باور برخی از کارشناسان، فراموشی گیوه‌دوزی فقط مرگ یک کفش نیست، این فراموشی یعنی از دست رفتن دانشی که نسل‌ها طول کشیده تا ساخته شود، گسستن رشته میراثی که ایل بختیاری را به خاک و عشیره‌اش پیوند می‌داد و خشکاندن یک چشمه اقتصاد خانوادگی که در کنار دامداری، نانی به سفره می‌آورد و در نهایت فقیر شدن تنوع صنایع دستی ایران، درست وقتی که دنیا تشنه اصالت است.

اگرچه گیوه چهارمحال و بختیاری قربانی تغییرات طبیعی سبک زندگی و ورود کفش‌های صنعتی ارزان شده و کارکرد اصلی آن به عنوان کفشی برای مسیرهای سخت کوهستانی کمرنگ شده است، اما این تغییر لزوماً به معنای پایان خط نیست.

گیوه این ظرفیت را دارد که از یک کفش سنتی به یک محصول فاخر گردشگری یا یک کفش لوکس تابستانی با هویت فرهنگی تبدیل شود.

■تولید نزدیک به صفر

در سوی دیگر این ماجرا، متولیان حوزه صنایع دستی می‌گویند این هنر را رها نکرده و درصدد احیای آن هستند.

معاون صنایع دستی اداره‌کل میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی چهارمحال و بختیاری در همین خصوص به خبرنگار ایرنا گفت: در صورت تأمین اعتبار در تلاش برای احیای رشته گیوه‌دوزی هستیم.

اسماعیل رمضانی با اشاره به پیشینه این هنر صنعت در استان اظهار کرد: گیوه‌دوزی از رشته‌های بسیار قدیمی و باسابقه استان است و در زمان‌های دور، شهرهایی مانند بروجن و فارسان و محله‌های اطراف مملو از هنرمندان و صنعتگرانی بود که به این حرفه اشتغال داشتند و گیوه‌های دستباف تولید می‌کردند، اما در سال‌های اخیر وضعیت گیوه‌دوزی مطلوب نیست و آن رونق گذشته را ندارد.

وی مهم‌ترین دلیل این افول صنایع دستی را ورود انبوه کفش‌های جدید و متنوع به بازار دانست و گفت: تولید گیوه در استان نزدیک به صفر شده، به طوری که در حال حاضر حدود سه مغازه گیوه‌دوزی در این ارتباط فعال است و آن هم به صورت محدود و پراکنده این کار را انجام می‌دهند.

معاون صنایع دستی اداره‌کل میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی چهارمحال و بختیاری با ابراز تأسف از فراموشی تدریجی این هنر صنعت، یادآور شد: گیوه‌دوزی امروز جزو رشته‌های در حال منسوخ شدن محسوب می‌شود و احیای چنین رشته‌هایی جزو وظیفه ذاتی این سازمان است.

رمضانی در پاسخ به این پرسش که برای احیای این صنعت چه اقدام‌هایی صورت گرفته است، گفت: برای احیای گیوه‌دوزی، ابتدا برآورد دقیقی از وضعیت موجود انجام و سپس یک طرح جامع نوشته شده است و اکنون این طرح در مرحله انتظار برای تأمین اعتبار قرار دارد و زمانی که اعتبار مورد نیاز تأمین شود، طرح را اجرا می‌کنیم.

تکلیف صریح برنامه ششم توسعه مبنی بر جمع‌آوری فلرها در خوزستان فرجامی نداشته است

خاموشی مشعل‌های میادین نفتی؛ وعده‌هایی که دود شد

بابک رحیمیان | رؤیای «دود نکردن» گازهای همراه نفت، هر بار به فصلی دیگر و وعده‌ای دیگر موکول می‌شود. خوزستان، قلب تپنده صنعت نفت ایران، این روزها نفس در غبار فلرها حبس کرده و در حالی که سرمایه‌های ملی به آتش کشیده می‌شوند، شهروندانش تاوان زیست محیطی و بهداشتی آن را می‌پردازند.

شاید باورتان نشود اما بنا بر گزارش مجلس شورای اسلامی روزانه حدود ۶۱ میلیون مترمکعب گاز چاه‌ها دود شده و به آسمان می‌رود در حالی که ارزش سالیانه این گازها قریب به ۴میلیارد دلار است!

«کارشناسان محیط زیست می‌گویند: در کشور سالانه حدود ۲۰میلیارد مترمکعب گاز در مشعل‌های میادین نفتی سوزانده می‌شود که منجر به تولید رقمی حدود ۵۰میلیون تن دی اکسید کربن در سال می‌شود که معادل تولید گازهای گلخانه‌ای توسط ۱۲میلیون خودرو سواری است. همین رقم، سهمی نزدیک به ۶درصد از کل انتشار گازهای گلخانه‌ای کشور را شامل می‌شود که عدد بسیار بالایی است».

■وعده‌هایی که دود شد

بیش از یک دهه از نخستین وعده‌ها برای مهار فلرها می‌گذرد. بارها طرح‌ها و برنامه‌ها اعلام، قراردادهایی امضا و اهدافی تعیین شده است؛ اما نتیجه نهایی، تکرار چرخه باطل و موکول شدن حل این معضل به آینده‌ای نامعلوم بوده است. از وعده جمع‌آوری ۹۰درصد گازهای همراه تا سال ۱۴۰۴ تا هدف‌گذاری تازه برای پایان ۱۴۰۶، گویی تنها چیزی که در این میان به طور مداوم تغییر کرده، تاریخ پایان وعده‌ها بوده است.

خاموشی و یا جمع‌آوری فلرها در خوزستان از جمله پرتکرارترین سوژه‌ها و وعده‌هایی بوده که قریب به اتفاق مسئولان و استانداران این استان درباره آن قول مساعد داده‌اند، اما هنوز هیچ یک از وعده‌های تکراری محقق نشده است.

پیش از این و در دی ماه سال ۱۴۰۲ علی‌اکبر حسینی محراب، استاندار وقت خوزستان وعده داده بود تا پایان سال ۱۴۰۴ تمام فلرها خاموش و برای مصرف سایر بخش‌ها تبدیل می‌شود که تا زمان انتشار این گزارش در خرداد ماه ۱۴۰۵ هنوز این وعده عملی نشده است.

> از وعده جمع‌آوری ۹۰درصد گازهای همراه تا سال ۱۴۰۴ تا هدف‌گذاری تازه برای پایان ۱۴۰۶، گویی تنها چیزی که در این میان به طور مداوم تغییر کرده، تاریخ پایان وعده‌ها بوده است

با وجود تکلیف صریح ماده ۴۸ برنامه ششم توسعه مبنی بر جمع‌آوری ۹۰درصد گازهای مشعل تا پایان برنامه، متأسفانه عملکرد واقعی آن کمتر از ۱۰درصد بوده است. وعده‌های مشابه در برنامه هفتم هم عملاً تاکنون بی‌تأثیر بوده است.

■آتشی که خاموش نمی‌شود

خوزستان، استانی که نامش با نفت گره خورده، این روزها با معضلی دیرینه اما فراگیر دست و پنجه نرم می‌کند؛ فلرینگ یا همان مشعل‌سوزی گازهای همراه نفت. پدیده‌ای که سال‌هاست در میادین نفتی این خطه شعله‌ور است و تصویری تلخ از هدررفت منابع، آلودگی هوا و تهدید سلامت عمومی را به نمایش می‌گذارد.

بر اساس آخرین گزارش‌ها، از مجموع سالانه ۲۰میلیارد مترمکعب فلرینگ در کشور، بیش از ۸میلیارد مترمکعب یعنی حدود ۴۰درصد، سهم خوزستان است. این حجم عظیم از گاز که می‌توانست نقش مهمی در رفع ناترازی انرژی کشور، خوراک پتروشیمی‌ها و ارزآوری ایفا کند، سال‌هاست در کام آتش سوخته و به جای منافع اقتصادی، دود و آلودگی بر جای گذاشته است.

■هدررفت گرانبها در عصر دانش

فنی‌ترین لایه معضل فلرینگ، به خود فرایند تولید نفت و ماهیت گازهای همراه بازمی‌گردد. این گازها که از میادین نفتی استخراج می‌شوند، به دلیل فشارهای پایین، ناخالصی‌ها یا نبود زیرساخت‌های لازم برای جمع‌آوری، فراورش و انتقال، اغلب به جای استفاده، سوزانده می‌شوند. اگرچه فناوری‌های نوین در صنعت نفت قادر به جمع‌آوری و بهره‌برداری از بخش عمده این گازها هستند، اما در ایران، فقدان سرمایه‌گذاری کافی، تأخیر در اجرای پروژه‌ها و گاهی ناهماهنگی میان بخش‌های مختلف، مانع تحقق کامل این ظرفیت شده است.

براساس گزارش مرکز پژوهش‌های مجلس، در سال ۱۴۰۱ روزانه حدود ۵۰/۵ میلیون مترمکعب گاز همراه نفت در ایران فلر شده است. این حجم عظیم، نه تنها یک سرمایه ملی از دست رفته است، بلکه سوزانده شدن آن به معنای انتشار مقادیر قابل توجهی دی‌اکسید کربن و سایر آلاینده‌های مضر به جو است. در سطح جهانی، ایران در سال ۲۰۲۴ با تولید ۳۸۹میلیون تن کربن از طریق مشعل‌سوزی، در جایگاه دومین کشور بزرگ جهان در این زمینه قرار گرفته است. این آمار، زنگ خطری جدی برای صنعت نفت و محیط زیست کشور است.

هر مترمکعب گازی که در فلرها می‌سوزد، نه تنها انرژی هدر رفته است، بلکه فرصتی برای تولید محصولات با ارزش افزوده بالاتر، اشتغال‌زایی و توسعه اقتصادی پایدار را از بین می‌برد. در شرایطی که کشور با چالش ناترازی گاز در فصول سرد مواجه است، جمع‌آوری و تزریق این گازها به شبکه سراسری می‌تواند نقش مهمی در تأمین پایدار انرژی ایفا کند. علاوه بر این، گازهای همراه نفت، به ویژه برش‌های سنگین‌تر، خوراک ارزشمندی برای صنایع پتروشیمی محسوب می‌شوند و می‌توانند زنجیره ارزش صنعت نفت را تکمیل کنند.

■نفس‌های آلوده در مناطق نفتی

تأثیرات فلرینگ تنها به هدررفت منابع محدود نمی‌شود؛ ابعاد اجتماعی و بهداشتی آن نیز بسیار نگران‌کننده است. ساکنان مناطق اطراف میادین نفتی خوزستان سال‌هاست در معرض مستقیم آلاینده‌های ناشی از فلرها قرار دارند. ترکیبات سمی مانند ترکیبات گوگردی، اکسیدهای نیتروژن، کربن سیاه (دوده) و هیدروکربن‌های آلی فرار، سلامتی شهروندان را به طور جدی تهدید می‌کنند. بیماری‌های تنفسی، مشکلات پوستی، افزایش ریسک ابتلا به سرطان و تأثیرات منفی بر سلامت روان، تنها بخشی از پیامدهای زیانبار این آلودگی پیوسته است.

در حالی که مسئولان بارها بر ضرورت رفع این معضل تأکید کرده‌اند، اما تعلل در اجرای طرح‌های جمع‌آوری گازهای همراه، اجرای این وعده‌ها را به سال‌های دورتر موکول کرده است. این تأخیرها، حس بی‌عدالتی و تبعیض را در میان مردمی که حق برخورداری از هوای پاک و محیط زیست سالم را دارند، تشدید می‌کند. آن‌ها شاهد سوزانده شدن ثروت ملی در نزدیکی خانه‌هایشان هستند، در حالی که خود از کمترین امکانات رفاهی و بهداشتی بهره‌مندند.

■دودی بر آسمان آبی

تأثیرات فلرینگ بر محیط زیست خوزستان، فراتر از آلودگی هوا و انتشار گازهای گلخانه‌ای است. سوزانده شدن گازها موجب انتشار دوده (کربن سیاه) می‌شود که علاوه بر تشدید اثرات گلخانه‌ای، به سلامت اکوسیستم‌ها، پوشش گیاهی و کیفیت خاک نیز آسیب می‌زند. این ذرات معلق، توانایی نفوذ به لایه‌های عمیق‌تر خاک و آب‌های زیرزمینی را دارند و می‌توانند چرخه زیستی را مختل کنند.

از سوی دیگر، انتشار مداوم گازهای گلخانه‌ای از فلرها، به تشدید پدیده تغییرات اقلیمی کمک می‌کند. این تغییرات می‌تواند پیامدهای مخربی برای مناطق خشک و نیمه‌خشک مانند خوزستان داشته باشد؛ از جمله افزایش دما، تشدید بیابان‌زایی و کاهش منابع آبی.

■راهی به سوی آسمان پاک

با وجود تمام چالش‌ها هنوز راهکارها و امیدهایی برای برون‌رفت از این معضل وجود دارد؛ اگر دولتمردان به ۱۲قرارداد امضا شده در اواخر ۱۴۰۴ که با سرمایه‌گذاری بیش از ۸۰۰ میلیون دلار و هدف‌گذاری برای جمع‌آوری ۹۰درصد گازهای مشعل تا پایان ۱۴۰۶ در دستور کار قرار داده‌اند متعهد بوده و بر پیگیری جدی و نظارت مستمر بر اجرای این قراردادها اهتمام بورزند.

سرمایه‌گذاری در خطوط لوله، ایستگاه‌های تقویت فشار و واحدهای فراورش گاز همراه نفت، برای بهره‌برداری کامل از این منابع ضروری است.

همچنین به‌کارگیری فناوری‌های روز دنیا در جمع‌آوری، جداسازی و فراورش گازهای همراه می‌تواند راندمان و صرفه اقتصادی پروژه‌ها را افزایش دهد.

معضل فلرینگ در خوزستان، تنها یک مسئله فنی یا اقتصادی نیست؛ بلکه نمادی از چالش‌های عمیق‌تری بوده که صنعت نفت ایران با آن روبه‌رو است. هدررفت منابع، آلودگی زیست محیطی و پیامدهای بهداشتی برای شهروندان، هزینه‌هایی هستند که دیگر نمی‌توان نادیده گرفت. امضای قراردادهای جدید، امیدی تازه برای رفع این بحران است، اما موفقیت این طرح‌ها نیازمند تعهد، نظارت دقیق و عزمی راسخ از سوی همه ذی‌نفعان است. آینده خوزستان و آینده صنعت نفت ایران، به توانایی ما در تبدیل این «آتش هدررفت» به «شعله توسعه» بستگی دارد.

■وعده جدید دولتمردان

اگرچه تاکنون وعده جمع‌آوری فلرها محقق نشده است، اما معاون هماهنگی امور اقتصادی استانداری خوزستان در سال جدید وعده‌های جدیدی را مطرح می‌کند.

جواد کاظم‌نسب الباجی با اشاره به طرح مهار فلرهای نفتی و جمع‌آوری گازهای مشعل در این استان، از همکاری یک شرکت بین‌المللی چینی و شرکت ملی نفت ایران خبر داده و می‌گوید: این پروژه با هدف صیانت از محیط زیست و جلوگیری از هدررفت سرمایه‌های ملی در سه فاز عملیاتی در سطح استان خوزستان اجرا می‌شود.

وی بیان می‌کند: با اجرای این طرح، گازهای مشعل که پیش از این موجب آلودگی‌های زیست محیطی می‌شد مهار شده و در فرایندی صنعتی به محصولات ارزشمندی از جمله خوراک پتروشیمی تبدیل خواهد شد که می‌تواند نقش مهمی در توسعه صنایع پایین‌دستی نفت در استان داشته باشد.

جدول ۹۴۶۴

طراح: محمدرضا علی‌زاده zadehalireza@gmail.com

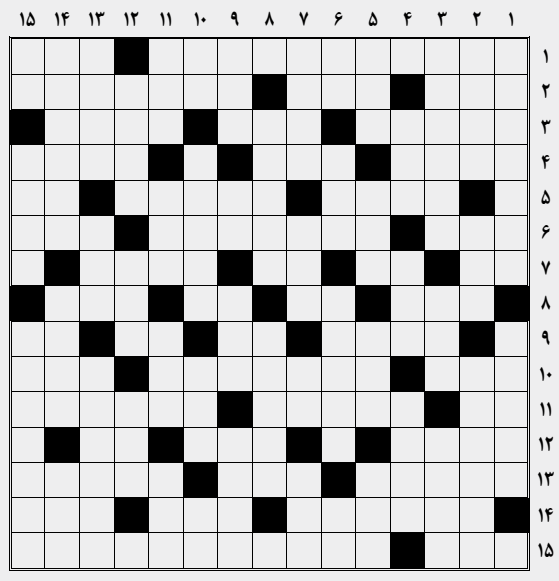

افقی

۱. محققان پس از مزه‌های شیرینی، شوری، تلخی، ترشی و اومامی، آن را به عنوان مزه ششم کشف کردند - دری مشهور ۲. ذکاوت - اسلحه کمری - ذره دارای بار الکتریکی منفی که دور هسته اتم می‌چرخد ۳. عازم - اتوبوس فرنگی - نابودی ۴. پس از نهمی - نومید - اعتبار اسنادی ۵. اهل شهر بادگیرها - بیمار - تعجب خانمانه ۶. بی‌خطر - آموزگاران - آموختنی در مدرسه ۷. دانه معطر - از سوره‌های چهارگانه - نپذیرفتن - جمع وکیل ۸. فلز سنگین - انتها - نیم‌تنه مردانه - چروک پیشانی ۹. کارخانه اسلحه‌سازی معروف ایتالیایی - پشته خاک - مروارید درشت - نت منفی ۱۰. از چهار عمل اصلی ریاضیات - کشور ماتادورها - مدفن فردوسی ۱۱. من+شما - دندان‌های نیش - مجموعه آثار مکتوب منظوم یا منثور ۱۲. مجازات - زینت ناخن - ۱۰۰مترمربع ۱۳. خودروساز باسابقه ژاپنی - قیمت کالا تا لحظه تحویل روی کشتی - جایگزینی ۱۴. چین ملی - از عناصر اربعه قدما - کلمه استثنا ۱۵. سلطان جنگل - کمدین انگلیسی با نقش‌آفرینی در شیشه پاک‌کن

عمودی

۱. میدان جنگ - سینی بزرگ که روی آن غذا می‌گذارند ۲. ثمره - ترش و شیرین - نوعی حلوا ۳. شهر خربزه - یک‌چهارم - سوغات ساوه ۴. هم - گور - بی‌پایان ۵. خوردنی آدم متعجب - عقاب سیاه - متعلق به شما - توستر ۶. خمیر بتونه - نومید - افتتاح - ضمیر بی‌حضور ۷. مقابل شفاهی - سبزی خرد کردنی - ستون بدن - فلز جهنده ۸. مدارک - اثر هنری خلق شده توسط نقاش ۹. واحد شمارش احشام - اسم ترکی - شهری در آلمان - ماه میانی پاییز ۱۰. پهلوان - بخشندگی - نوعی قایق تفریحی و تشریفاتی - خیس ۱۱. باجه - روستا و میدانی در تهران - عدل و قسط - جوجه‌تیغی ۱۲. سعی - پول ترکیه - دروازه ۱۳. شاخه‌ای از ورزش شنا - درخت اعدام - نام چند تن از پادشاهان اشکانی ۱۴. مشت‌زن - صبرزرد - زرد انگلیسی ۱۵. شهر جشنواره - قانون مغولی - آگاهی خواستن
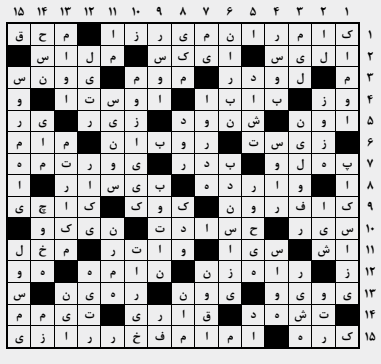
حل جدول شماره قبل